

GABRIELA POPESCU

MARIETA IORDAN

ADRIAN-GABRIEL HORVAT

**GHID
PENTRU ÎNVĂȚAREA SOCIOLOGIEI
ÎN LICEU ȘI PREGĂTIREA
EXAMENULUI DE BACALAUREAT**

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2020

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE	9
PARTEA I – REPERE TEORETICE	11
I. Perspectiva sociologică asupra societății	12
II. Metodologia cercetării sociologice	16
<i>A. Exerciții și activități de învățare</i>	26
III. Structura socială	32
IV. Status și rol social	41
V. Grupuri și relații sociale	46
VI. Comunități sociale	62
<i>B. Exerciții și activități de învățare</i>	65
VII. Instituții sociale	73
VIII. Organizații sociale	87
<i>C. Exerciții și activități de învățare</i>	94
IX. Cultură și socializare	102
<i>D. Exerciții și activități de învățare</i>	110
X. Probleme sociale	116
XI. Ordine și control social	127
<i>E. Exerciții și activități de învățare</i>	129
<i>Răspunsuri /sugestii de rezolvare</i>	
<i>A.</i>	141
<i>B.</i>	146
<i>C.</i>	149
<i>D.</i>	151
<i>E.</i>	152

PARTEA a II-a – EXAMENUL DE BACALAUREAT NAȚIONAL 2020	157
--	------------

REZOLVAREA SUBIECTULUI MODEL LA SOCIOLOGIE	158
---	------------

20 de teste-model de bacalaureat și îndrumări de rezolvare:

TESTUL 1	169
TESTUL 2	173
TESTUL 3	176
TESTUL 4	179
TESTUL 5	182
TESTUL 6	186
TESTUL 7	189
TESTUL 8	193
TESTUL 9	196
TESTUL 10	200
TESTUL 11	203
TESTUL 12	206
TESTUL 13	209
TESTUL 14	212
TESTUL 15	215
TESTUL 16	218
TESTUL 17	221
TESTUL 18	224
TESTUL 19	228
TESTUL 20	231

Îndrumări de rezolvare /Bareme de evaluare și notare

<i>Testul 1</i>	<i>234</i>
<i>Testul 2</i>	<i>236</i>
<i>Testul 3</i>	<i>238</i>
<i>Testul 4</i>	<i>240</i>
<i>Testul 5</i>	<i>242</i>
<i>Testul 6</i>	<i>244</i>
<i>Testul 7</i>	<i>246</i>
<i>Testul 8</i>	<i>249</i>
<i>Testul 9</i>	<i>252</i>
<i>Testul 10</i>	<i>255</i>
<i>Testul 11</i>	<i>258</i>
<i>Testul 12</i>	<i>261</i>
<i>Testul 13</i>	<i>264</i>

<i>Testul 14</i>	267
<i>Testul 15</i>	270
<i>Testul 16</i>	273
<i>Testul 17</i>	276
<i>Testul 18</i>	279
<i>Testul 19</i>	282
<i>Testul 20</i>	285
PARTEA a III-a – Mini-dicționar /Listă alfabetică de termeni sociologici	289
BIBLIOGRAFIE	340

CUVÂNT-ÎNAINTE

Prezenta lucrare se adresează în egală măsură atât elevilor de la profilul uman care studiază sociologia în liceu, cât și profesorilor care predau această disciplină. Conținutul ghidului respectă cu fidelitate programele de studiu și de bacalaureat, fiind un instrument util în pregătirea elevilor din clasa a XI-a, dar și a celor din clasa a XII-a care optează pentru susținerea probei scrise la alegere la disciplina sociologie.

Lucrarea este structurată în trei părți. *Partea I* cuprinde reperatele teoretice prevăzute de programele de studiu și de bacalaureat, acestea fiind însoțite de un număr generos de exerciții și activități de învățare recomandate. În *partea a II-a* se află rezolvarea integrală a subiectului model de bacalaureat propus pentru anul 2020, precum și 20 de teste de bacalaureat însoțite de îndrumări de rezolvare și bareme de evaluare. *Partea a III-a* este formată dintr-o listă alfabetică de termeni sociologici (un mini-dicționar), care ajută la completarea reperelor teoretice și la extinderea posibilității înțelegerii de către elevi a fenomenelor și proceselor sociale.

Reperetele teoretice sunt utile elevilor prin faptul că sunt structurate astfel încât să faciliteze înțelegerea.

Prin exercițiile și activitățile de învățare recomandate în prima parte, ghidul vine și în sprijinul profesorilor, cărora le oferă posibilitatea să desfășoare lecții interactive și interesante.

Pornind de la experiența didactică proprie am constatat că, deși elevii au cunoștințe de specialitate, nu întotdeauna obțin nota scontată la examenul de bacalaureat, deoarece nu se încadrează corect în cerințele exercițiilor. De aceea, considerăm că *o posibilă variantă de rezolvare a subiectului-model pentru anul 2020 le este elevilor de un real folos.*

Cele 20 de teste-model propuse și însoțite de îndrumările de rezolvare și baremele de evaluare le oferă elevilor un feed-back imediat și posibilitatea să-și verifice ei înșiși nivelul de pregătire și performanțele realizate.

Sperăm că, având la dispoziție ghidul elaborat de noi, interesul pentru studiul sociologiei să sporească, iar pregătirea pentru examenul de bacalaureat să fie cât mai ușoară și cu rezultatele cele mai bune.

Autorii

PARTEA I
REPERE TEORETICE

I. PERSPECTIVA SOCIOLOGICĂ ASUPRA SOCIETĂȚII

Sociologia-știință a societății

1. Ce este sociologia?
2. Constituirea sociologiei ca știință
3. Cunoaștere comună–cunoaștere științifică
4. Funcțiile și ramurile sociologiei
5. Sociologia în România
6. Rolul sociologului

1. **Sociologia** este știința care studiază societatea sub toate formele ei de organizare și manifestare și comportamentul oamenilor în cadrul societății.

“Sociologia este știința socială ce studiază regulile sociale și procesele care leagă și separă oamenii, nu numai ca indivizi, dar și ca membri ai asociațiilor, grupurilor și instituțiilor.”

(Auguste Comte)

Sociologia studiază:

- grupurile sociale și colectivitățile umane (populația, grupurile-inclusiv grupurile etnice și clasele sociale, colectivitățile urbane și rurale);
- fenomenele și procesele sociale (socializarea și formarea personalității, comportamentul colectiv, controlul social, cooperarea și conflictele sociale, comunicarea interpersonală și mass-media, excluderea și includerea socială, integrarea socială);
- organizațiile sociale și instituțiile sociale (familia, religia, școala, armata, organizațiile economice, justiția și administrarea ei, politica, statul).

2. Constituirea sociologiei ca știință

Fondatorii sociologiei ca știință:

- Auguste Comte (1798-1857) - “Curs de filosofie pozitivă”
- Herbert Spencer (1820-1903) - “Principii de sociologie”

- Karl Marx (1818-1883) - “Capitalul”
- Max Weber (1864-1920) - “Etica protestantă și spiritul capitalismului”

Orientări în sociologie

- Orientarea evoluționistă: A. Comte și H. Spencer;
- Orientarea funcționalistă: Emile Durkheim;
- Orientarea conflictualistă: Karl Marx;
- Orientarea interacționistă (interacționismul simbolic): George Herbert Mead;
- Orientarea structuralistă: C. Levi-Strauss;

3. Cunoaștere comună – cunoaștere științifică

Cunoașterea comună este cunoașterea dobândită prin experiența de viață, în condiții obișnuite.

Caracteristici:

- este tacită sau implicită, nefundamentată pe un proces de verificare a datelor;
- este subiectivă, depinzând de interesele, trăirile, valorile și convingerile oamenilor;
- este selectivă, fals generalizatoare;
- este de multe ori contradictorie și inconsistentă în timp.

Cunoașterea științifică este exprimată printr-un corp sistematizat de cunoștințe și moduri de a le produce; este cuprinsă în teorii științifice acceptate de comunitatea cercetătorilor domeniului.

- Sociologia depășește limitele cunoașterii comune, explorând complexitatea fenomenelor sociale și mergând dincolo de aparențe și de ceea ce pare evident.
- Se folosește de instrumente specifice pentru a construi explicații ale faptelor sociale abordate.
- Cunoașterea științifică a vieții sociale se bazează pe informații cât mai exacte și obiective, referitoare la fenomenele sociale și la cauzele acestora; este centrată pe găsirea de dovezi, evită generalizarea pripită și este exactă.
- Valorifică experiența cunoașterii comune: multe dintre lucrurile pe care oamenii le cunosc la nivelul simțului comun au fost analizate și validate de studiile sociologice.

- Sociologia ne ajută să ajungem la o cunoaștere mai bună și complexă a vieții sociale, permițându-ne să depășim aparențele și judecățile superficiale.
- Cunoașterea sociologică ne poate ajuta la fundamentarea unor decizii prin eliminarea falselor presupoziii.

4. Funcțiile sociologiei

- funcția de descriere a faptelor și proceselor sociale;
- funcția de explicare și înțelegere a faptelor sociale, stabilirea de relații între aspectele vieții sociale;
- funcția de abordare critică, obiectivă a vieții sociale;
- funcția practic-aplicativă: oferă fundament științific deciziilor luate în toate sferile vieții sociale: politică, economică, culturală, socială.

Ramurile sociologiei:

- ramuri care studiază grupuri și colectivități: sociologia grupurilor, sociologia urbană, sociologia rurală;
- ramuri care studiază fenomene și procese sociale: sociologia opiniei publice, sociologia educației, sociologia politică;
- ramuri care studiază instituții sociale: sociologia familiei, sociologia școlii, sociologia religiei.

5. Școala sociologică de la București

A fost una dintre primele școli de sociologie din lume și prima școală de cercetări monografice. Întemeietorul școlii a fost profesorul **Dimitrie Gusti** (1880-1955), una dintre cele mai importante personalități culturale ale secolului trecut.

Metoda fundamentată de el este *metoda monografică*. Aceasta presupune că întotdeauna *cercetarea sociologică se realizează interdisciplinar*, cercetătorilor sociali adăugându-li-se medici, economiști, agronomi, ingineri etc., în ideea de a întreprinde analize complexe la nivelul unor *comunități rurale*, analize care să se bazeze pe culegerea tuturor tipurilor de date privitoare la respectivele așezări: date despre populație, economie, sănătate și boli, comerț, educație.

Considerând monografiile sociologice ca mijloace perfecționate de observație, D. Gusti a legat metoda observației directe de *filmul sociologic*. În perioada 1929-1939 el realizează filme sociologice care redau viața satului

românesc, cu preocupările țăranilor, tradițiile și obiceiurile lor. A fost o școală de pionierat în ceea ce privește ideea valorificării cercetării sociale la nivel de practică socială. Modelul gustian relevă unitatea dintre teorie și cercetare, iar echipele interdisciplinare exprimă o unificare a științelor, prin sociologie. Cercetările sociologilor vizau îmbunătățirea vieții oamenilor și dezvoltarea comunităților.

6. Rolul sociologului

- Sociologul studiază societatea la nivel local, la nivelul unei comunități, cum este un sat sau un oraș sau studiază un anumit aspect al vieții oamenilor în societate.
- Există sociologi care se ocupă de analizarea și dezvoltarea teoriei propriu-zise (teoreticieni ai domeniului).
- Realizează cercetări despre diverse subiecte politice și economice sau despre viața oamenilor și obține date referitoare la diverse roluri și posturi pe care oamenii le au (cetățeni care votează, consumatori, părinți, vecini etc).
- În organizații, sociologul contribuie la studierea modului lor de funcționare ca o componentă majoră a eficientizării activității acestora.
- În activitatea politică și de guvernare, sociologul contribuie la cunoașterea opțiunilor populației în orice fel de probleme, dar și la cunoașterea mecanismelor sociale care pun oamenii în mișcare. Conducerea realizată de guvernanți presupune o nevoie majoră de informații de la cetățeni, fie despre aceștia, despre modul în care ei pot reacționa, fie despre cum se pot adapta la deciziile guvernanților.

Sociologul poate fi întâlnit adesea:

- în presă, ca jurnalist
- într-o firmă de publicitate
- în echipe complexe de lucru în administrație
- în cercetări dedicate educației sau în cercetări care vizează direct economia
- într-un liceu sau într-o universitate, ca profesor
- în nenumărate alte domenii de activitate, unde poate să fie consultant sau expert.

II. METODOLOGIA CERCETĂRII SOCIOLOGICE

1. Proiectarea cercetării sociologice

2. Principalele metode de cercetare utilizate în sociologie

- ❖ *Ancheta sociologică*
- ❖ *Observația*
- ❖ *Experimentul*
- ❖ *Analiza documentelor sociale*

1. Proiectarea cercetării sociologice

Metodologia cercetării sociologice se referă la modalitățile prin care se realizează cunoașterea științifică a vieții sociale.

În funcție de obiectivele urmărite, se disting trei tipuri de cercetare:

- fundamentală, orientată spre obținerea de cunoștințe noi și dezvoltarea teoriei;
- aplicativă, în care se urmărește analiza problemelor sociale și identificarea de soluții pentru acțiunea socială de rezolvare a problemelor respective;
- evaluativă, de apreciere a stărilor de fapt existente la un moment dat și de determinare a efectelor unei acțiuni.

Metoda (de la gr. *methodos=cale, mijloc* și *logos=știință, discurs*) desemnează sistemul de reguli sau principii de cunoaștere și de transformare a realității obiective, drumul gândirii în procesul de obținere a adevărului.

Tehnica (de la gr. *tekhne=procedeu, vicleșug*) semnifică ansamblul de prescripții metodologice (reguli, procedee) pentru o acțiune eficientă. Exemple: tehnici de codificare, scalare, analiză, prelucrare.

Procedeu este maniera de acțiune, de operare cu instrumentul de investigație (fișa de observație, ghidul de interviu, chestionarul, testul).

Etapele unei investigații sociologice

- a. Formularea problemei care urmează a fi cercetată
- b. Formularea ipotezelor de cercetare
- c. Stabilirea grupului de studiu (selectarea eșantionului care urmează a fi studiat)

- d. Alegerea metodei de cercetare și elaborarea instrumentelor de culegere a datelor
- e. Aplicarea instrumentelor, analizarea, prelucrarea și interpretarea datelor
- f. Formularea concluziilor (întocmirea raportului de cercetare și prezentarea acestuia beneficiarului)

a. Formularea problemei

Problemele în știință apar în următoarele situații:

- când între așteptările care decurg dintr-un model explicativ teoretic al unui proces social și datele sau informațiile pe care le avem despre respectivul fenomen se conturează o contradicție;
- când nu avem informații suficiente pentru a construi un model teoretic referitor la modul în care funcționează un anumit proces sau fenomen social.

Formularea problemei de cercetare trebuie făcută de așa natură încât să poată fi identificate soluții care să constituie răspunsul la respectiva problemă.

b. Formularea ipotezelor

Ipoteza este un enunț științific cu valoare probabilă, care urmează să devină adevărat sau fals în urma cercetărilor de teren.

Ipotezele pot fi considerate modele de răspuns la problemele cercetării.

Ipotezele au două proprietăți esențiale:

- Trebuie să contureze o relație cauzală;

Forma logică a ipotezelor este:

“Dacă x, atunci y”.

“Cu cât x, cu atât y”.

- Variabilele (x și y) trebuie să fie testabile.

Testarea presupune, în mod necesar, capacitatea de a măsura caracteristicile fenomenelor.

Exemple de ipoteze:

“Cu cât nivelul de școlaritate al unei persoane este mai înalt (măsurat prin numărul anilor de școală), cu atât crește posibilitatea ca acea persoană să dețină o poziție socială mai înaltă”.

“Dacă descendenții proveniți din familii sărace reușesc să urmeze învățământul superior, atunci ei vor ocupa o poziție socială mai înaltă decât părinții lor.”

Măsurarea și scalarea

Măsurarea este componenta de bază a procesului de cunoaștere, ce constă într-o operație empirică și conceptuală prin care se atribuie anumite valori obiectelor și proceselor sociale.

O caracteristică măsurabilă, specifică unui proces, fenomen sau produs social poartă numele de *variabilă*. Ea poate varia, poate lua diverse valori.

Elementele componente ale operației de măsurare sunt:

- obiectul de măsurat
- unitatea de măsurare sau etalonul
- reguli de atribuire a valorilor

Valorile pe care le poate lua o variabilă formează o *scală*.

Scalele pot fi de 4 tipuri:

- scale nominale
- scale ordinale
- scale de interval
- scale de proporții

Orice măsurare socială, indiferent de instrumentele utilizate, trebuie să întrunească două caracteristici principale:

- fidelitatea
- validitatea

c. Stabilirea grupului de studiu

Grupul de subiecți, ales dintr-o populație și care este reprezentativ pentru întreaga populație studiată, se numește eșantion.

O anumită variabilă care caracterizează o populație poartă numele de *parametru*.

Aceeași variabilă, măsurată la nivelul eșantionului, poartă numele de *estimație*, pentru că estimează, între anumite limite de încredere, valoarea parametrului.

Legile statistice ne garantează că alegerea aleatoare (întâmplătoare) a unui anumit număr de persoane produce un anumit grad de încredere în datele obținute de la subiecții din eșantion. Limitele estimării sunt prezentate sub forma unui interval, numit și interval de încredere, în care se înscrie valoarea parametrului în raport cu estimația.

Procedee de eșantionare:

- eșantionarea probabilistă (aleatorie), prin:
 - selecția repetată

- selecția nerepetată
- selecția mecanică
- *metoda alegerii raționate*, realizată în baza unor criterii (ocupație socio-profesională, sex, vârstă, domiciliu);
- *metoda stratificării*: fotografierea pe tipuri sau grupe de caracteristici a unei colectivități date (unități teritoriale, alfabetic etc.).

d. Alegerea metodei de cercetare și elaborarea instrumentelor de culegere a datelor

2. Principalele metode de cercetare utilizate în sociologie sunt:

- ❖ **Ancheta sociologică**
- ❖ **Observația**
- ❖ **Experimentul**
- ❖ **Analiza documentelor sociale.**

❖ *Ancheta sociologică este o metodă de interogare, de obținere a datelor cu ajutorul întrebărilor puse de investigator și a răspunsurilor formulate de subiecți.*

Prin intermediul ei pot fi studiate:

- opiniile, atitudinile, comportamentele oamenilor
- aspirațiile, trebuințele și motivațiile
- cunoștințe sau mărturii despre fapte, fenomene, procese sociale
- caracteristici demografice: structuri de vârstă, structuri socio-profesionale etc.
- caracteristici ale mediului social și ale mediului de viață: sărăcia, dotarea gospodăriilor, ocuparea forței de muncă etc.

Avantajele anchetei sociologice sunt:

- posibilitatea de a culege informații bogate;
- rapiditatea și ușurința cu care se aplică instrumentele de anchetă;
- aria largă de aplicabilitate;
- economia de timp, muncă, mijloace bănești.

Limitele anchetei sociologice:

- posibilitatea unor erori (distorsionări) datorate subiectului anchetat, eșantionării, instrumentelor de anchetă, prelucrării datelor;
- introducerea unor rigidități în relația dintre anchetator și subiectul anchetei, care să genereze distorsiuni.

Instrumentele utilizate în ancheta sociologică sunt:

- planul de anchetă, care este un instrument de cercetare care urmărește să răspundă unor întrebări de tipul: ce vom cerceta, cum vom cerceta, cu cine?;

- ghidul de interviu, care poate să cuprindă numai o listă de idei tematice sau o listă de întrebări concrete;
- chestionarul, cel mai important instrument în investigația sociologică, care cuprinde o listă de întrebări formulate și redactate după reguli științifice.

Formele anchetei sociologice sunt:

- ancheta pe bază de chestionar
- ancheta pe bază de interviu

Ancheta bazată pe chestionar

Chestionarul reprezintă o succesiune logică și psihologică de întrebări scrise sau alte imagini grafice cu funcție de stimuli în raport cu ipotezele cercetării, care, prin administrarea de către operatorii de anchetă sau prin autoadministrare, determină din partea celui anchetat un comportament verbal sau nonverbal ce urmează a fi înregistrat.

Ordinea întrebărilor:

- întrebări introductive, “de spart gheața”
- întrebări de trecere la temă
- întrebări cu privire la temă, la datele factuale
- întrebări –filtru, care separă un segment al populației cercetate de restul subiecților, în funcție de un criteriu.

În cazul în care subiectul nu poate sau nu vrea să răspundă la o întrebare, cercetătorul alocă o valoare specială, ca răspuns la întrebarea respectivă de tipul „nu știu, nu răspund”.

La finalul chestionarului sunt solicitate date de identificare (data, ocupația, localitatea, genul, vârsta etc.), iar la început trebuie să existe codul de identificare.

Majoritatea întrebărilor dintr-un chestionar sunt *întrebări închise*, adică întrebări care au variante prestabilite de răspuns.

Avantajele utilizării chestionarului:

- Datele pot fi adunate și prelucrate statistic pe un număr oricât de mare de subiecți.
- Răspunsurile prestabilite pot asigura standardizarea necesară.
- Asigură anonimatul subiecților.
- Necesită resurse de timp și bani mai puține.

Reguli de care trebuie să ținem seama pentru a formula corect întrebările unui chestionar:

- evitați întrebările tendențioase (întrebările să nu sugereze răspunsul);
- evitați întrebările negative (ex: Nu sunteți de acord cu...), cu duble negații (ex: Nu ați fost niciodată implicat...), metaforele, figurile de stil;